

*Ієрусалімов Ігор Олександрович,
професор кафедри досудового розслідування
навчально-наукового інституту №1
Національна академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВИВЧЕННЯ ПОТРЕБ СЛІДЧОЇ ПРАКТИКИ ЯК ОСНОВА НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Для реалізації своєї службової ролі криміналістика повинна дослідити та розробити те, що потрібно практиці, тому необхідно вивчати її потреби і забезпечувати їх задоволення. При цьому вирішується широке коло питань, серед яких найбільш істотними є такі: визначення джерел інформації про потреби слідчої практики, з'ясування їх змісту та форма вираження; уточнення методів їх вивчення з метою використання отриманих результатів для дослідження і розробки відповідних засобів, методик, прийомів; дослідження процесу реалізації даних вивчення потреб при розробці криміналістичних рекомендацій.

Вивчення потреб слідчої практики розглядається як певна система науково-дослідних заходів, спрямованих на отримання достовірної інформації і розробку на її основі практичних рекомендацій. У свою чергу використання результатів цього дослідження являє собою процес реалізації тих науково обґрунтованих заходів, які містяться в даних рекомендаціях. У цьому випадку певною самостійністю володіє практичне використання даних вивчення потреб практики. Це зумовлено практичною спрямованістю рекомендацій; залученням до процесу використання інформації про науково-технічні досягнення більш широкого кола суб'єктів, особливо практиків. Таким чином, робота із досягнення мети використання емпіричних даних про потреби слідчої практики перетворюється в самостійний етап у пізнанні проблем слідчої діяльності.

Основною метою практичної реалізації результатів дослідження є вдосконалення практики розслідування кримінальних правопорушень. Її досягнення передбачає вирішення таких завдань: встановлення напрямів слідчої діяльності, які не відповідають потребам практики; визначення факторів та чинників, що впливають на якість і результативність слідчої діяльності; конкретизування оптимальних форм задоволення потреб слідчої діяльності, що забезпечують підвищення її ефективності.

Самі потреби практики та результати їх вивчення є неоднозначними з огляду на їх визначеність, вираженість та інші особливості. Враховуючи це, можна виділити такі форми реалізації даних про потреби слідчої діяльності: своєчасне інформування зацікавлених органів і службових осіб про заходи вдосконалення

слідчої діяльності; здійснення наукових досліджень й узагальнень практики для визначення конкретних засобів задоволення виявлених потреб; проведення організаційно-методичної і науково-дослідної роботи зі створення засобів, прийомів і методів, що забезпечують задоволення потреб практики.

Інформування керівних органів про дані вивчення потреб слідчої практики має два основних цільових аспекти: цим забезпечується стійке управління керованої системи та створюються оптимальні умови для задоволення виявлених потреб практики.

Результати виявлення потреб слідчої практики відображають стан справ в слідчих підрозділах. У свою чергу, вони є спонукальним чинником для аналізу накопиченого досвіду, дають можливість своєчасно бачити нові, найбільш суттєві тенденції в розвитку слідчої практики і здійснювати заходи з удосконалення слідчої діяльності.

Аналіз досвіду використання даних про потреби практики дозволяє виділити дві форми їх вивчення. Перша пов'язана з оцінкою стану діяльності з розслідування кримінальних правопорушень, друга - з оцінкою ефективності слідчої діяльності. При оцінці стану слідчої практики, функціонування слідчих підрозділів, форм і методів роботи стає можливим отримання узагальнених кількісно-якісних показників. На такому рівні створюються умови для визначення реального стану справ, кінцевих результатів роботи, конкретних недоліків. Крім того, створюється основа для усунення негативних чинників, що впливають на ці результати.

Інформування зацікавлених органів і осіб здійснюється шляхом інформаційно-криміналістичного забезпечення в формах: ознайомлення зацікавлених осіб з даними вивчення практики і її потреб; формулювання пропозицій про необхідність проведення конкретних досліджень для визначення шляхів і засобів вирішення проблем слідчої діяльності; розробки конкретних заходів щодо задоволення потреб практики, що виникли.

Проведення досліджень для визначення конкретних засобів задоволення виявлених потреб є важливою формою реалізації даних про ці потреби. У певних випадках, потреби свідчать про проблеми практики, але не дають підстав для визначення конкретних заходів їх задоволення. Тому, реалізація отриманих даних передбачає планування і проведення заходів щодо визначення і здійснення науково-дослідної роботи з урахуванням даних про потреби слідчої практики. При цьому виникає необхідність внесення змін в існуючу систему організації та планування наукових досліджень, переорієнтацію на вивчення потреб практики і їх задоволення. Це є самостійним і досить складним завданням, оскільки в основі невирешеної проблеми або недоліків може лежати множинність різноманітних причин, а їх з'ясування і розташування по значущості для виправлення існуючого становища вимагає використання різноманітних засобів і методів. Наприклад, як показує тривале вивчення практики, однією з істотних прогалин слідчої діяльності є незадовільне використання науково-технічних можливостей при збиранні та дослідженні доказів. Причинами цього називаються недосконалість і недостатність технічних засобів, складність процедури їх використання й оформлення отриманих результатів, відсутність у слідчих необхідних навичок тощо. Для зміни існуючого становища необхідні різноманітні заходи: нормотворчі, матеріально-технічні, організаційні, науково-методичні й ін. Їх реальність і своєчасність проведення різні, тому доцільно виділяти серед них ті, що мають комплексний характер або є найбільш доступними з точки зору організаційних, економічних та інших чинників.

Проведення заходів щодо розробки конкретних криміналістичних рекомендацій є своєрідним завершенням реалізації даних про потреби практики.

Суть цієї форми складається в прямому і безпосередньому виконанні конкретного запиту практики, тобто в забезпеченні практики науково-технічними досягненнями, що в кінцевому результаті означає реалізацію однієї їх функцій криміналістики.

Список використаних джерел:

1. Бахин В. П. Криминалистическая рекомендация и критерий практики / В. П. Бахин // Проблемы советского государства и права. - Иркутск: Издательство Иркутского университета, 1975. - Вып. 9-10. - С. 18-22.
2. Гончаренко В. И. Методологические проблемы использования данных естественных и технических наук в уголовном судопроизводстве: Автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.09 / В. И. Гончаренко / Киевский университет. - К., 1981. - 49 с.
3. Ищенко А. В. Криминалистическая рекомендация как средство обеспечения следственной практики достижениями науки и техники: Дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / А.В. Ищенко. - К., 1983. - 260 с.
4. Іщенко А. В. Методологічні та організаційні проблеми розвитку криміналістичних наукових досліджень: Автореф. дис. д-а юрид. наук: 12.00.09 / А.В. Іщенко / Українська академія внутрішніх справ. - К., 1996. - 37 с.
5. Садченко А. А. Изучение потребностей следственной практики как условие ее совершенствования: Дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / А. А. Садченко. - К., 1989. - 224 с.